

FTALATER: DET HÄR BEHÖVER DU VETA

VAD ÄR FTALATER?

Ftalater¹ är en grupp industrikemikalier med bred användning som mjukgörare för att göra plaster mer böjliga och hållbara. Gruppen innefattar många kemikalier med olika egenskaper och användningsområden.

Hur används ftalater?

Ett viktigt användningsområde för ftalater är som mjukgörare i polyvinylklorid (PVC) som används i många olika konsumentprodukter som du troligen har hemma. Det gäller bland annat vinylgolv, lim, rengöringsmedel, luftrenare, smörjmedel, livsmedelsförpackningar och kläder. Ftalater används i kroppsvårdsprodukter, bland annat i tvål, schampo, hårsprej, parfym och nagellack. Ftalater används även i olika leksaker för barn, t.ex. färgkritor, uppblåsbara leksaker, modeller och färger. Vissa ftalater används som beläggningar på läkemedel, växtbaserade läkemedel och kosttillskott. Dessutom används PVC som innehåller ftalater i förpackningar, byggnadsmaterial, möbler och produkter inom fordonsindustrin och telekomindustrin. Vissa användningar är till stor nytta i samhället, t.ex. PVC i medicintekniska produkter och som isolering av ledningar och kablar i elektronisk utrustning och i byggnader. Vissa ftalater är förbjudna i Europa, men eftersom ftalater har så många olika användningsområden är de inte reglerade på samma sätt utanför EU. Därför finns det fortfarande många produkter som innehåller dessa ftalater på marknaden i EU.

Hur kan ftalater komma in i kroppen?

Beroende på hur ftalater används kan människor exponeras för dem på många olika sätt. En väg är genom livsmedel och drycker från förpackningar som innehåller ftalater. Barn kan exponeras genom att suga på plastleksaker eller produkter som innehåller ftalater. En annan viktig exponeringsväg är användning av kroppsvårdsprodukter som innehåller ftalater. Även tyger och medicintekniska produkter som innehåller ftalater kan vara en källa till exponering. En viss exponering kan även ske genom att man andas in små mängder ftalater som finns i inomhusluft eller i damm från plastprodukter som finns i hemmet eller på arbetsplatsen. Barn löper störst risk att exponeras för ftalatinnehållande damm eftersom de ofta stoppar saker i munnen. Ftalater som har kommit in i kroppen bryts ner till olika metaboliter och försvinner ganska snabbt ut ur kroppen via urinen.

FÖRSTÅ RISKERNA MED KEMIKALIER

Risken för skada på grund av kemikalier beror på faran med kemikalien i kombination med exponeringen för kemikalien.

Fara avser de egenskaper hos kemikalien som gör den giftig, det vill säga kan skada människors hälsa.

Exponering beskriver mängden av en kemikalie som en människa kommer i kontakt med samt hur ofta kontakten sker.

Termen **gränsvärde** används för att ange den koncentration, eller nivå, av en kemikalie som människor enligt vad man känner till kan exponeras för utan negativa effekter på hälsan. Exponering för den nivån anses säker. Vissa kemikalier kan ha hälsoeffekter oberoende av koncentrationen och anses inte ha något gränsvärde. Man menar att det inte finns någon säker exponeringsnivå för dessa kemikalier.

Hur kan ftalater påverka hälsan?

Eftersom ftalater har så bred användning och sannolikheten är stor för att människor exponeras för dem i vardagen forskas det om hur de påverkar hälsan. Det finns bevis för att vissa ftalater är giftiga och kan bidra till ett antal kroniska sjukdomar. Andra ftalater har inte sådana egenskaper och anses vara säkra på det sätt de används i dag.

Vissa ftalater² har visats påverka fortplantningen hos djur i vetenskapliga studier och har därför klassificerats som reproduktionstoxiska, vilket betyder att de kan försämra människans fruktsamhet och vara skadliga för foster. Dessutom kan vissa reproduktionstoxiska ftalater störa hormonsystemet och därigenom ha negativa effekter på hela organismen eller på avkomman. Dessa effekter gäller även människor. Därför klassificerar EU vissa ftalater³ som hormonstörande ämnen. EU har infört åtgärder för att exponeringen för dessa ämnen ska bli så liten som möjligt. Dessa åtgärder beskrivs närmare längre ner.

Enligt epidemiologiska studier finns det ett samband mellan exponeringen för vissa ftalater och fetma, insulinresistens, astma, ADD och ADHD. Man har observerat att den sammanlagda toxiciteten hos en blandning som innehåller flera olika ftalater med likartade egenskaper kan beräknas genom att man lägger ihop doserna eller koncentrationerna av varje enskild kemikalie, med hänsyn till potens (relativ toxicitet).

Vissa människor är känsligare för hälsoeffekterna av att exponeras för ftalater med toxiska egenskaper, särskilt småbarn och gravida kvinnor.

¹ – Ftalater kallas även ftalatestrar eller estrar av ftalsyra

² – Följande ftalater har i EU klassificerats som reproduktionstoxiska: DEHP, BBzP, DnBP, DiBP, DCHP, DnPeP, DiPeP, DMEP, PIPP, DnHP, 1,2-bensendikarboxylsyra, dipentylestrar, grenade och raka

³ – Följande ftalater har i EU klassificerats som hormonstörande ämnen: DEHP, BBzP, DnBP, DiBP, DCHP

Exponering av människor för ftalater i Europa

Nedbrytningsprodukter av bisfenoler i urinen mäts för att man ska få kunskap om människors exponering för dem.

Biomonitorering, det vill säga biologisk exponeringsmätning, på människor har visat att metaboliter (nedbrytningsprodukter) av ftalater finns i blodet eller urinen i de befolkningar som undersökts. Resultaten tyder på att större delen av Europas befolkning ständigt utsätts för låga doser ftalater. Metaboliter av ftalater påvisas hos en mycket hög andel av de befolkningar som studeras, och i vissa studier som är representativa för en hel befolkning finns ftalater hos alla undersökta individer.

Nya studier visar minskande exponering för de allra farligaste ftalaterna efter att förbuden har börjat gälla, vilket visar att lagstiftning om kemikalier ger ett effektivt skydd av människors hälsa. Men i en nyligen genomförd representativ studie av tyska barn som är representativ för hela befolkningen hittades fortfarande ftalater i alla prover som analyserades.

Att det finns ftalater i urinen innebär inte nödvändigtvis att ens hälsa har påverkats. Det beror på koncentrationen, hur länge exponeringen har pågått och ens ålder och allmänna hälsa.

Biomonitorering innebär att prover tas av små mängder blod, urin eller hår och att koncentrationen av en kemikalie mäts i proverna. Mätningen visar hur mycket av kemikalien som finns i kroppen sammanlagt, från alla tänkbara källor.

Helst vill man ta prover från många människor för att få en bild av exponeringen av en viss population (befolkningsgrupp).

Vad gör HBM4EU när det gäller ftalater?

HBM4EU arbetar med att besvara de viktiga frågorna nedan om ftalater för att det ska gå att utvärdera möjliga risker för människors hälsa och ge underlag för en säker användning.

- Vilken exponering för ftalater utsätts EU:s befolkning för?
- Är den exponeringsnivån en hälsorisk?
- Är även alternativen till ftalater en risk för folkhälsan?
- Är riskerna större för barn?
- Vilka är de huvudsakliga källorna till exponering för ftalater?

För mer information, se HBM4EU-webbsidan om ftalater.

Hur kan du minska din exponering för ftalater?

Om du är orolig kan du göra följande för att minska din exponering.

- Läs produktmärkningen och välj ftalaterfria produkter om det går.
- Städa och vädra regelbundet hemma för att få bort damm som kan innehålla ftalater från produkter och möbler.
- Välj färskvaror i stället för förpackade och processade livsmedel och drycker.
- Tänk på att risken är större för att konsumentprodukter som är tillverkade av mjuk PVC innehåller ftalater.

Hur skyddar EU medborgarna?

EU har infört åtgärder för att minska medborgarnas exponering för ftalater som är kända för att vara hälsorisker.

- Flera ftalater (DEHP, BBZP, DiBP och DNBP) får inte användas i EU utan tillstånd för särskilda användningar.
- DEHP, DNBP, DiBP och BBZP är förbjudna i alla leksaker och barnavårdsartiklar. DINP, DIDP och DNOP är förbjudna i alla leksaker och barnavårdsartiklar som barn kan stoppa i munnen.
- Det är förbjudet att använda ftalater som är klassificerade som reproduktionstoxiska i kosmetika.
- EU håller på att fastställa lagstadgade gränsvärden för koncentrationen av vissa ftalater (DEHP, BBZP och DNBP) i material som är avsedda att komma i kontakt med livsmedel.

När det gäller framtiden kommer användningen av ftalaterna DiPeP, DnPeP, PIPP och DMEP att vara förbjuden i konsumentprodukter från och med juli 2020. Ytterligare insatser pågår för att begränsa användningen av vissa ftalater i EU.

Men när det gäller bedömningen av människors exponering för ftalater är det viktigt att komma ihåg att varor som importeras från länder utanför EU med mindre strikt kontroll kan innehålla ftalater som är förbjudna i EU.

Dessutom kan det finnas ftalater som nu är förbjudna i äldre varor som används i hemmen och på arbetsplatserna, som tillverkades innan de kontroller som beskrivs ovan började gälla. Därför finns ftalater, även sådana som har farliga egenskaper, fortfarande i vår vardagsmiljö.

